

DLOUHOLETÁ MĚŘENÍ DOKAZUJÍ, ŽE ŽENY PATŘÍ ZA PLOTNU, PANE KOLEGO

ESEJ O GENDERECH A IDEOLOGII POPULARIZAČNÍ SEXUOLOGIE V ČESKÝCH ZEMÍCH

Josef Řídký

Long-term Surveys Show That Women Belong Behind the Stove, Dear Colleague – An Essay on Genders and the Ideology Behind Popularizing Sexology in the Czech Lands

A new field centring around the dispositivity of sexuality came into being in Czechoslovakia during the twentieth century, namely sexology. In line with the definition of its sphere of interest, the discipline unavoidably makes its interpretations on an ideological basis, although it does have ambitions of employing the procedures of an exact science. The form of genders also comes under the sphere of sexological interest. Using increasingly sophisticated methods, science in the form of popularizing textbooks defends traditional nineteenth century stereotypes of the active and socially involved male and the passive woman, mother and housewife. These images are confused with the female and male soul, character and nature, whose counterpart is seen in the corresponding physical make-up. Hence the body mirrors the soul or the gender stereotype. While gender re-presentation remains practically unchanged, it is possible to observe what is primarily an epistemological shift, enabling the discipline to make a much deeper penetration through the ideology concerned into the body and life of the individual.

Josef Řídký (* 1986), studuje historii a komparatistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, ridky.josef@gmail.com

V průběhu 20. století se začíná prosazovat nová věda. Je-li matematika vědou čistě metody, vědou zkoumající sama sebe a sebou se posouvající, potom

sexuologie pracuje přesně naopak. Požadovanému výsledku tvoří metodu dodatečně tak, aby vyšel.

Dnešní etablovaná sexuologie je zvláštní disciplína. Namísto koherentního celku, předkládajícího empiricky podložené závěry, tvoří spíše fresku, stavebníčku poskládanou této vědě *vnějšími* promluvami. Vznikl zvláštní vědní obor, integrující na první pohled koherentní témata, zblízka však naprosto nesouvislé jevy. V jediném textu pak sousedí pohlavní nemoci, láska, onanie, funkčnost manželství, sex, úloha muže ve společnosti, mateřství, schémata genitálů, morální apely, výchovné poučky a vysvětlení homosexuality. Všechno, co se ve společnosti týká tělesna, ať už je toto pole jakkoli heterogenní, má mít od nynějška jedno řešení, jednu správnou odpověď, jednu vědeckou/lékařskou normu, jednu příčinu a tytéž souvislosti. Postupujeme-li časem zpět, celkové vyznění sexuologických příruček se nám musí jevit jako anachronické. Zajisté, dá se namítnout, každá věda je přece na začátku plná omylů a domněnek a až s časem se takříkajíc oddělí zrna od plev. Možná tak fungují exaktní vědy, ale sexuologii její služebnost diachronnímu kontextu, její nevyhnutelná ideologičnost *strukturuje*. Protože se konstitovala kolem *dispozitivu sexuality*, otevřela své brány všem libovolným promluvám, předsudkům, fiktivním re-prezentacím a mocenským zájmům, které ji použijí a odhodí, nechávajíc v ní otisk své přítomnosti. „Ve vztazích moci není sexualita tím nejnetečnejším prvkem, nýbrž jedním z těch, které jsou nadány největší instrumentalitou: je využitelná pro největší počet zákroků a může sloužit jako opěrný bod, propojení nejrozmanitějších strategií.“⁴¹ Těžiště tohoto textu bude ležet v momentu, v němž společnost prizmatem sexuality vznáší požadavky na podobu genderů, definuje je a pomocí sexuologie ustanovuje jako exaktní, tedy věčné.

Sexuologie tak stvořila cosi jako *negativ* vědy, obor hledající zastřešující epistemologii, jednotící metodu pro věty naplavené dominujícími ideologiemi, diskurzy atd. Není však třeba hned podezírat sexuology z čiré manipulace, sami zajisté svým motivacím věří a věřili. Nepřišli přece z Marsu nebo z Venuše, musí z něčeho vycházet a kouzlo paradigmatických ideologií spočívá právě v jejich neviditelnosti. „To, co čtenáři umožňuje nevinnou konzumaci mýtu, je ve skutečnosti fakt, že v něm nevidí systém sémiologický, ale induktivní: vidí jakýsi kauzální proces tam, kde je pouze ekvivalence: vztahy mezi označujícími a označovaným jsou v jeho očích přirozené. Tuto záměnu můžeme vyjádřit i jinak: každý sémiologický systém je systémem hodnot, avšak konzument mýtu pokládá

1 MICHEL FOUCAULT, *Dějiny sexuality*, díl 1: *Vůle k vědění*, Praha 1999, s. 121.

signifikaci za systém faktů: mýtus je čten jako faktický systém, ačkoli je pouze systémem sémiologickým.² Pod čarou bych rád dodal následující: protože valná část mnou analyzovaného materiálu pochází z 50.–80. let, budiž to mementem všem těm redukcionistům, kteří by rádi v komunismu viděli primordiální zlo, vzešlé ze samotného pekla a kalící čistotu všech ostatních diskurzů. Jak doufám vyplyne, byly to diskurzy, jejichž tradice sahá k první republice a dál, kdo dal tvář sexuologii praktikované za komunismu.

Než přistoupím k vlastní analýze, bude na místě alespoň minimálně vymezit klíčový pojem. Tedy, jak uchopit rod nebo pohlaví pro potřeby historické analýzy? Co je třeba zmínit jako první: gender není pojem pro existující, nýbrž *existentní* jev. Tedy takový, který je možno myslet, ale reálně se ho nedotkneme. Nepojmenovává jedince v jeho závislosti na vlastním fyzickém genitálu, například muže se svou tělesnou a charakterovou výbavou vůbec, ale jeho jazykový obraz, společenskou re-prezentaci (ať už sebevíc fiktivní), sdílenou představu. Rád bych se vyhnul omylu women's studies, která předpokládala jakousi anachronní ženu, neměnnou ve své ontologii napříč dějinami.³ Každý jednotlivý gender je dílem jazyka, tedy proměnný s každým novým kontextem. „Každá společnost v určité době vytváří své vlastní ‚závazné‘ normy femininity a maskulinity, které přiřazuje svým členům na základě jejich pohlaví. Tyto psané i nepsané normy se projevují ve všech oblastech života – počínaje oblečením, gestikulací, zájmy, mentálními schopnostmi, dovednostmi a sociálním zařazením konče.“⁴ Normu zpravidla tvoří instituce, v našem případě celý vědní obor. Podoba genderu ovšem není dána nějakou formou přímo vykonávané represe, její moc se uplatňuje sdílením.⁵ Žena jednající v duchu genderového stereotypu se tak vlastně podílí na výkonu jeho moci: nejenže sama přijímá fakt, že například nemá usilovat o kariéru, ale dává i precedent dalším ženám, poskytuje komparativní materiál. Každý/á může prohlásit „podívej se na ni“, a odstartovat tak proces identifikace a přiřazování na ose dobře/špatně.

Pojem gender se dá specifikovat dvěma body jako „konstitutivní element sociálních vztahů založený na vnímaných rozdílech pohlaví, a dále (...) jako

2 ROLAND BARTHES, *Mytologie*, Praha 2004, s. 130.

3 DENISA NEČASOVÁ, *Dějiny žen či gender history? Možnosti, limity, východiska*, Dějiny – teorie – kritika 4/2008, s. 84.

4 D. NEČASOVÁ, *Dějiny žen či gender history?*, s. 87.

5 Vycházím z foucaultovského vymezení moci – MICHEL FOUCAULT, *Je třeba bránit společnost*, Praha 2005; TÝŽ, *Dějiny sexuality*, díl 1: *Vůle k vědění*, kapitola *Represivní hypotéza*; TÝŽ, *Dobřížet a trestat*, Praha 2000.

prvotní způsob označování mocenských vztahů“. První bod „jakožto určující prvek sociálních interakcí v sobě zahrnuje čtyři vzájemně provázané aspekty“.⁶ Jednak kulturně fixované re-prezentace možných ženských rolí, dále normativní atributy s tím spojované. Ty většinou vyniknou srovnáním s jiným, opozičně laděným genderem (například výčty ryze mužských a ženských kvalit). Jejich hlavním smyslem je navodit jakousi jazykovou totalitu, rozdělit vlastnosti a nepřipustit alternativy. Diachronnost, tedy kulturní podmíněnost, tvoří třetí aspekt, posledním prvkem je možnost identifikace, tedy konstrukce jednotlivcovy identity.

Druhým bodem se míní společenské rozvržení plynoucí z dané genderové typizace. V momentě, kdy o ženách společnost (včetně žen) uvažuje jako o pohlaví slabém, citlivém, iracionálním a výchovou dětí staženém do soukromí, nastane odpovídající distribuce funkcí: ženy nemohou k pořádkovým jednotkám (tedy nevykonávají právo, mluvíme o Evropě 19. století), účastnit se vědy a kulturní tvorby (věděni a interpretace světa se tak stává mužskou záležitostí) ani politiky (nerozhodují o svém světě).

Dalším důležitým pohybem je prosazování ideologie v těle, tedy mechanismus, kterým se jazyková fikce prosazuje v jedinci. Každá představa sebeideálnějšího společenského řádu se musí vyrovnat se skutečností, že lidstvo se dělí na dvě přibližně stejně početné skupiny, diferencované pohlavními orgány. Jejich vzájemné uspořádání však nikdy nebude objektivní, protože buď vyjde z mozků prvních, nebo druhých. Racionalita, která by ráda sugerovala, že není determinována tělem, obelhává sama sebe. Výsledný model tedy vždy tvoří mocenskou konfiguraci, misky vah nemohou zůstat vyrovnané. Funkčnost takového systému zakládá předvídatelnost, čitelnost: gendery jsou vymezeny *jednou provždy*. Nacházíme-li normativy a regule, snahu o typizaci, zpřehlednění, jednoznačné vymezení, můžeme tušit zastřešující ideologii. Její zrádnost spočívá v totalitě, v nepřipustění alternativy. Jednotu světa stvrzuje jednota genderu. Gender – identita manifestačně odvozovaná z těla – definuje zpětně právě své tělo. Vzniká nám tak kauzální řetězec, prezentující se následovně: TĚLO definuje GENDER definuje IDEOLOGII. Ve skutečnosti je tomu naopak, a totiž:

6 Což je vymezení původem od J. W. Scottové – srov. D. NEČASOVÁ, *Dějiny žen či gender history?*, s. 92; JOAN W. SCOTT, *Gender, a useful category of historical analysis*, *The American historical review* 5/1986, s. 1053–1075; k jazykové konstruovanosti genderu JUDITH BUTLER, *Trampoty s rodom. Feminizmus a podryvovanie identity*, Bratislava 2003.

IDEOLOGIE si vyžaduje GENDER si vyžaduje TĚLO.⁷ Na následujících stránkách mne bude zajímat především nejspodnější vztah, totiž genderu a těla.

Závěrem úvodu ještě přiblížím autory analyzovaných textů. Hlavním kritériem pro výběr pramenů mi byl náklad, počet vydání a proslulost autora. Některé texty zařazuji spíše pro jejich rezultativnost, protože nákladem jsou skromné, ale obsahem vydatné a ve své podstatě obnažují proslulejší spisy. Mezi první patří Masaryk a jeho *Mnohoženství a jednoženství*⁸ coby zástupce diskurzivních formací sexuologie, ilustrace strategického postupu ideologie v dobách před etablováním vlastního oboru sexuologie. Dále Zdeněk Záhorský se svými protopříručkami⁹ nebo dílo Josefa Hyníe,¹⁰ přednosta a nestora Českého sexuologického ústavu. Počátkem 60. let u nás v reprezentativním počtu vyšlo *Na cestu za šťastným manželstvím* maďarského sexuologa Imre Hirschlera¹¹ a od konce 60. let vychází ve stabilně vysokých nákladech dílo manželů Pondělíčkových,¹² chtělo

7 Což je vlastně zkratka pro matoucí pohyb dispozitivu sexuality, kdy ideologie navzdory proklamovanému pohybu od těla ke společenskému uspořádání postupuje směrem opačným. Vzhledem k požadavkům, které gender klade na tělo, snad není nelegitimní umístit ho coby prostředníka mezi ideologií a samotným tělem. K pojmu dispozitiv srov. M. FOUCAULT, *Dějiny sexuality*, díl 1: *Vůle k vědění*, s. 167n.

8 Text byl původně přednesen 7. března 1899 v národním spolku Domovina, v den výročí mistrových 49. narozenin, a první vydání pořídil vlastním nákladem Antonín Renn. Titul, s nímž pracuji, patří k druhému vydání. Náklad jsem nezjistil ani u jednoho, ale spis považuji za rozšířený už vzhledem k autorově renomé, nehledě na to, že si našel cestu i do dobové encyklopedie – srov. *Masarykův slovník naučný – lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*, díl 4, Praha 1933, s. 780.

9 ZDENĚK ZÁHOŘ, *Pohlaví – láska – mateřství*, Praha 1923⁵ (náklad 25 000–30 000). Záhorský napsal i populární příručku pro muže, s níž zde ale nepracuji: ZDENĚK ZÁHOŘ, *Pohlaví – láska – otcovství*, Praha 1923⁵ (náklad 25 000–30 000).

10 JOSEF HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, Praha 1937, 1939, 1941, 1942, 1946, 1948. Vydání z roku 1941 vyšlo nákladem 7 000–9 000 exemplářů, z roku 1948 v počtu 3 300 exemplářů. Při nejspesimističtějších odhadu mohlo veřejností kolovat 23 000 exemplářů; TÝŽ, *Mladé mužství*, Praha 1941, 1945. Náklad se mi nepodařilo zjistit; JOSEF HYNIE, *Dospíváte v muže*, Praha 1956, 30 000 exemplářů; 1957, 45 000 exemplářů; 1958, 75 000–115 000 exemplářů; 1965, 50 000 exemplářů; 1976, 60 000 exemplářů; RUDOLF PETER, VÁCLAV ŠEBEK, JOSEF HYNIE, *Dospívající dívka – lékařské poučení ženské mládeži*, Praha 1956, 30 000 exemplářů; 1957, od 30 000 exemplářů; 1958, od 80 000 exemplářů; 1960, 30 000 exemplářů.

11 IMRE HIRSCHLER, *Na cestu za šťastným manželstvím*, Praha 1960, 45 000 exemplářů; 1961, 45 000 exemplářů.

12 IVO PONDĚLÍČEK, JAROSLAVA PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, *Sexuální zrání mladého muže*, Praha 1977, 50 000 exemplářů; 1986, 75 000 exemplářů. Titul nahrazuje Hyníe dosluhující knihu *Dospíváte v muže*, která naposledy vyšla v roce 1976. K mému údivu byla kniha *Sexuální zrání mladého muže* přetištěna ještě v roce 2007; JAROSLAVA PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, *Mladá dívka a sex*, Praha 1969, 30 000 exemplářů; 1972, 30 000 exemplářů. Expresivní název,

by se říci kultovních autorů příruček pro mládež. Do druhé kategorie spadá spis *Mladá žena vpřed!* Mirky Klímové-Fügnerové,¹³ jejíž text pro dámy podle mne pozoruhodně ilustruje fungování ženských příruček. Posledním minoritním autorem, zato však kometou mezi všemi tituly, budou *Rozhovory o lásce a manželství* Emila Žalmana,¹⁴ který snad nejvulgárnějším způsobem demaskuje sexuologické strategie. Kromě Masaryka jsou všichni autoři sexuology. Nápadná je určitě jistá nevyrovnanost ve frekvenci nově publikovaných titulů. Jednak netvrdím, že se mi podařilo najít všechny relevantní příručky z 20. století, ale rozhodně platí, že jedna úspěšná či povolená knížka vycházela až dvacet let v kuse, než byla vystřídána novější. Trhu sexuologické popularizace tak mnohdy dominovalo pouze několik autoritativních titulů.

Gender dívka a žena

Veškeré dnešní stereotypy vycházejí z trendů, které kulminovaly koncem 18. a dále v průběhu 19. století.¹⁵ Jedná se o standardní obraz pracujícího a aktivního muže, který chodí do práce, a citlivé a emocionální ženy, připoutané k domovu a plodící děti. Válečník a matka. Nazval bych tento model *buržoazní*, tedy etablojící se s nástupem buržoazní společnosti k moci.¹⁶

Masaryk se uvedenému stereotypu jako jediný poněkud vymyká, ale jeho příručka učebnicově ukazuje, jak ideologické požadavky vtiskují určitou podobu

svědek sexuální revoluce 60. let, byl s postupujícím časem změněn na nekonfliktnější – *Když dívka dospívá*. Obsah však zůstal stejný – JAROSLAVA PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, *Když dívka dospívá*, Praha 1983, 80 000 exemplářů; 1989, 80 000 exemplářů.

- 13 MIRKA KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, Praha 1936. Pro váhu této příručky mluví skutečnost, že ji už ve 40. letech cituje Hynie (*Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 169) a také pozdější díla, nesporné bestsellery. V roce 1947 už Klímovou-Fügnerovou vydávalo ministerstvo zdravotnictví, neznámější díla, například *Citová výchova v rodině*, vycházela v desetitisícových nákladech; titulu *Naše dítě* se dostalo třináct vydání. Byla překládána do němčiny, polštiny a ruštiny.
- 14 EMIL ŽALMAN, *Rozhovory o lásce a manželství*, Praha 1958. Jediné vydání vyšlo nákladem 15 250 exemplářů.
- 15 Pro základní orientaci RICHARD VAN DÜLMEN, *Kultura a každodenní život v raném novověku*, díl 1: *Dům a jeho lidé*, Praha 1999; M. FOUCAULT, *Dějiny sexuality*, díl 1: *Vůle k vědění*.
- 16 Není třeba se pojmu bát, i když je zcela prostoupen marx-leninskými konotacemi. Buržoazní mi přijde mnohem užitečnější, než třeba měšťanský, protože nereprezentuje pouze sociální třídu, ale i kulturní ideologii, hodnotový systém apod. Buržoazním lze též (zcela v duchu nejběžnějšího úzu západních autorů) rozumět tu společnost, která se etablovala po Francouzské revoluci. Setrvám tedy u něj.

charakteru, potažmo tělu. *Mnohoženství a jednoženství* manifestačně sděluje toto: „Docházím tudíž k oprávněnému úsudku tomu, že *jest mezi mužem a ženou úplná rovnost*. Já bych tento názor nazval demokratismem pohlavním.“¹⁷ Že by valorizace žen z *fin du siècle*? V jistém slova smyslu ano, ale jak naznačeno výše, ani proklamativně rovnostářský systém nemůže fungovat bez vyloučení. Masaryk vymezuje ženu konkrétně, přičemž boří mnohé zažitě stereotypy: „Myslíte skutečně, že žena dělníková, sedláková, profesorova, úředníková, která v potu tváře vychovává jakž takž pět dětí, že ta při své práci méně myslí než její muž. [...] Myslí! Ta žena dělníková často mnohem více myslí než muž, který jí v sobotu položí pár zlatek na stůl; anebo ten úředník, který prvního své ženě vyplatí tolik a tolik – pravím, ti jistě tolik nemyslí, jako jejich neúhledná, nikým neviděná, od rána do noci lopotící se žena.“¹⁸ Tedy na jednu stranu horování za rovné pojetí, na druhou petrifikace statutu matky-hospodyně. Přehodnocení se dostává i dalším atributům tradičního ženského genderu. „Nerovnosti muže a ženy vidí se často v tom, že prý žena *jest* bytost po výtce citová. [...] Také to není pravda; žena nemá více citu než muž a muž méně než žena.“ „A třetí rozdíl – že žena prý *jest* mravnější. [...] Je to také klam: žena není mravnější než muž a není nemravnější než muž.“¹⁹ Pro kompletnost dodává, že „mám jisté pochybnosti, je-li také nervově slabší než muž. Ten nějaký úřad. [...] To tak na nervy zle nepůsobí, jako mítí ustavičně kolem sebe 3–4 děti od rána do večera a snad viděti, jak se to dítě trápí nemocí, hladem.“²⁰ Jakékoli odlišení je zapřeno, žena je asimilována muži, její identita se neodlišuje téměř v ničem. Namísto vlastního vymezení byla usouvztažněna a ostatní potenciální formy ženství popřeny. V tomto ohledu stojí za pozornost Masarykovo tažení proti citům. „Obzvláště musíme zvykat, románové citlivůstkářství odlišovati od citu pravého.“²¹ „Žena má býti jaksi chranitelkou lásky. To je požadavek sentimentálnosti a romantiky, myslí se jen na smyslnost uměle a nepřirozeně zvyšovanou.“²² Takže žena se má podříditi racionalitě, mužské to kvalitě. Stejného odsudku se dostane i požadavku mateřství. Předesešlé atributy ženskosti zajisté nebyly žádnými privilegii, ale odebrat je bez nabídnutí alternativy znamená spojit oba dominantní gendery

17 TOMÁŠ G. MASARYK, *Mnohoženství a jednoženství*, Praha 1925, s. 20.

18 T. G. MASARYK, *Mnohoženství a jednoženství*, s. 16–17.

19 T. G. MASARYK, *Mnohoženství a jednoženství*, s. 17.

20 T. G. MASARYK, *Mnohoženství a jednoženství*, s. 18.

21 T. G. MASARYK, *Mnohoženství a jednoženství*, s. 17.

22 T. G. MASARYK, *Mnohoženství a jednoženství*, s. 23.

v mužskosti. Stačí se podívat, co autor říká o Shakespearovi, „má již rovnost pohlaví, a zejména vycítil už mužnost – abych to tak řekl – ženskosti“.²³ „Láska – ano. Láska ne sentimentální, ne romantická, ale láska muže a ženy sobě naprosto rovných.“²⁴ Otázkou zůstává, proč ne naopak, proč říci ano rovnoprávnosti a racionalitě spíše než svedení a teploučku citů.

Jak název napovídá, pointou má být manželství, „nejen těla, ale ducha, duše“.²⁵ Tradičně by tento postulát vyžadoval roli manželky a matky, ale zde se pohlavnost mění v androgynitu ženství. „Manželství ženě i muži musí být vyšším vývojem. V manželství začíná se nový život, pokračuje se ve vývoji nadindividuálním.“²⁶ Pod županem nadindividuální objektivity se skrývá mužský úd. Tolik k demokratismu pohlaví.

V době druhého vydání *Mnohoženství a jednoženství* se značné popularity těšila také příručka *Pohlaví – láska – mateřství* českého němcologa Zdenka Záhoře.²⁷ Jedná se o podobně synkretický spis, ale autor zde namísto intelektuálně pojaté rovnosti pohlaví obhájí výše načrtnutý buržoazní stereotyp, pro svou dobu přece jen charakterističtější. Text zaujme spíše epistemologickým zmatením než sofistikovanými metodami konstrukce genderové identity. Ryze medicínské a psychiatrické pasáže snadno splývají s biedermeierskými idylami a rousseauovskými sny. Celkové vyznění je vesměs tradiční. Počítá se například s ženou-matkou. „Se všemi těmito bytostmi (...) souvisíš nezměrnou vesmírnou mocí lásky, plazení, věčného rození a vznikaní.“²⁸ Už úvod nenechává nikoho na pochybách, když oslovuje modelového čtenáře, nejspíše sentimentální a emocemi prodchnutou ženu: „Znáš krásnější pohled, než jaký skýtá kvetoucí jablonový sad? Z tmavých, ještě bezlistých větví vypučely zázraky sněžných květů. Zdá se Ti, že octla ses na slavnosti, na které příroda zdarma každému rozdává nejjemnější dary, jež chová: barvy, vůně, světla, rosu, švehol ptačí, drahokamy motýlích křídel.“²⁹

23 T. G. MASARYK, *Mnohoženství a jednoženství*, s. 26.

24 T. G. MASARYK, *Mnohoženství a jednoženství*, s. 27.

25 T. G. MASARYK, *Mnohoženství a jednoženství*, s. 21.

26 T. G. MASARYK, *Mnohoženství a jednoženství*, s. 21.

27 Zdeněk Záhoř (1881–1931) vedle literárněvědné kariéry soustředěné na život a dílo Boženy Němcové též „pracoval intensivně v oboru sexuální výchovy, propagoval mínění, že mládež má být upřímně informována o pohl. otázkách v rodině i ve škole“ – *Masarykův slovník naučný – lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*, díl 7, Praha 1933, s. 907–908.

28 Z. ZÁHOŘ, *Pohlaví – láska – mateřství*, s. 7.

29 Z. ZÁHOŘ, *Pohlaví – láska – mateřství*, s. 3.

Co se celkového koncipování ženského genderu týče, ilustrativnější a pro mé potřeby mnohem vhodnější se jeví až *Mladá žena vpřed!*, první příručka pro ženy napsaná vědcem-doktorem, MUDr. Mirkou Klímovou-Fügnerovou. Zaujme už jen výběrem témat, odrážejících se v názvech kapitol: *Získáváme osobní přitažlivost* nebo *Nacházíme lásku*.³⁰ Gender ženy zjevně velmi exponuje tělo, zmínky o něm jsou frekventované a interpretačně vydatné. Jako motto nechť zní: „Potřebujeme osobní přitažlivost nejen k docílení životního úspěchu, ale pro své tělesné a duševní zdraví.“³¹ Citát obsahuje snad všechny taktiky moci: manifestuje stereotyp ženské krásy a přitažlivosti, vydává za nutnost určité uspořádání těla, převlečené za podmínku zdraví, ve skutečnosti vynucované ve jménu diskurzu. V neposlední řadě kontaminuje cíl svými prostředky: jakkoli *životní úspěch* nemusí souviset se zdravím ani krásou, tvoří tyto podmínku nepromarněného života. Celý tento propracovaný systém začíná u úplného základu, anatomie. „To, co ženu tvoří ženou, co muže mužem, jest pohlavní žláza. Ta vydává výměšky, přecházející přímo do krve. Cizím slovem se výměšky nazývají vnitřní sekrety, čili *hormony*. Hormony mají nesmírný vliv na celého člověka: tvoří jeho zevní i vnitřní charakter.“³² Ženou a mužem ale není míněn pohlavní rod, ale identitní trs, zahrnující charakterový standard, životní perspektivy, zájmy a obyčeje apod. Už ten nejbazálnější element nese kód genderu. A ten si u západní ženy tradičně vyžaduje krásu, eleganci, vkus, půvab, mondénnost, ale i umírněnost a střídmost. „Pěstovat tyto prostředky [tzn. osobní přitažlivost], které v životě potřebujeme, není jen tak docela sobecké a prospěchářské. Pomáháme tím nejen svým plánům v životě, ale také svému zdraví tělesnému a hlavně *duševnímu*.“³³ „Tři zlaté rady má zde žena, která chce úspěšně řídit svůj osud: *býti čistá, držeti správně své tělo a ovládat výraz tváře*.“³⁴ Všem třem se pochopitelně dostalo náležitěho medicínského alibi: „Po rychlé a osvěžující koupeli ranní vycházíte docela jinak do svého zaměstnání. Posloužíte tělesnému zdraví – otužíte se, pleť stále omývaná z prachu a potu bude lépe dýchat a stane se krásnější, tělo zvláční; posloužíte ale i svému duševnímu zdraví – sebevědomý pocit vonné čistoty vás bude doprovázet v denní práci a v získávání věcí i lidí.“³⁵ Žena je ustanovena

30 MIRKA KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, Praha 1936, s. 232.

31 M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 109.

32 M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 19.

33 K mému potěšení autorka zvýrazňuje slova tam, kde bych to učinil sám – M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 110.

34 M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 16.

35 M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 120.

jako zdravá, a tudíž svůdná. Ještě dál zasahuje požadavek na výraz tváře, jeho intervence do jednotlivcovy identity je mnohem zákeřnější. „My jsme tak často ve špatné náladě. [...] Ovšem – v takové náladě – je těžko se usmívat. Vyžaduje to velké síly a statečnosti přemoci špatnou náladu. Ale je to možné a také velmi potřebné. Špatná nálada, smutek, zlost kalí vaše oči, kazí postavu – neboť ramena a hlava klesají, hrud' se vtáhne, špatně dýcháte, špatně chodíte – celkové vzeřzení je nepříjemné a nepěkné.“³⁶ „Dobrá nálada učiní život hodnotným a žádoucím; ,radost má dobrý vliv na celou tělesnou soustavu; podporuje výkony tělesných ústrojí, zrychluje oběh krve, rozšiřuje plíce, dává pleti a tvářím zdravou barvu, zjasňuje pohled a hlavu, dodává sympatický a příjemný zvuk.“³⁷ Potřeba příjemné manželky poskytující klid a příjemné prostředí navrátilivšimu se manželovi pronikla do fungování ženského těla a napříště mu bude podléhat i emancipovaná žena v práci. Třetí rada, držeti správně tělo, přesouvá aspekt krásy k ovládnutí podoby těla. „Chceme člověka, který dovede mezi lidmi nenuceně stát, půvabně sedět, vyrovnaně ovládat své pohyby při jídle, při chůzi a při práci. Ušlechtilá tělesná vyrovnanost je dnešním cílem moderní tělesné kultury. Taková tělesná vyrovnanost působí nejen blahodárně na tělesné i duševní zdraví, ona je i velkým magnetem pro okolí.“ „Pokud trup zachovává podobu, jakou mu dala příroda, má každé ústrojí své místo k rozvoji a k práci. Jakmile se ale tělo hrbí, na jiném místě zase vybočuje nebo kroutí, hned se tím překáží nějakému orgánu v jeho pravidelné práci, stlačují se nervy a cévy.“³⁸ Od tělesné vyrovnanosti však žena nemůže oddělit odívání. Něco, co v mužských příručkách ani nezazní, zde zabírá snad dvacet stran. „Je zajímavé, že býti dobře oblečena, býti elegantní se přesně kryje s pojmem ,býti oblečena zdravě'. A skutečně – nemůže býti žena opravdu elegantní, která nosí něco nezdravého.“³⁹ Jaká náhoda! Nejde samozřejmě o to, podřídit domnělé zdraví módním trendům. Spíše zaujme automatismus, s jakým si oblečení našlo cestu do medicínské příručky pro ženy. Postulát krásy (a snad i citovosti) je zdravou módou na každý pád potvrzen. „Není vyloučeno, že celodenní stálé nošení vysokých podpatků může také zavinit obtíže při těhotenství a porodu.“⁴⁰ Boty na podpatcích nejsou určeny genderu ženy-matky. „Utažený živůtek brání totiž zdravému rozvoji hrudníka,

36 M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 155–156.

37 M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 159.

38 M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 146–147.

39 M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 48.

40 M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 47.

mačká žebra k sobě a nedovolí správně dýchat. Plíce se dokonale nevětrají, také nemohou volně růst, a stávají se náchylnější k nemocem.⁴¹ A do třetice: „Především si uvědomíme, že ‚krásné‘ u nohou znamená ‚zdravé‘. *Není krásná chůze bez zdravých nohou!* A druhá věc, vlastně související s první, je otázka *dobrého obutí*.“⁴² Klímová-Fügnerová podrobuje kritice i podprsenky, podvazky, kalhotky. Nic nezakazuje, pouze hledá zdravější alternativy. Ani ty lodičky neodsuzuje úplně, pouze se nesmějí nosit neustále – žena tak zůstává v určité míře svůdná.

Jaký gender ženy tedy *Mladá žena vpřed!* buduje? V podstatě tentýž buržoazní typ, který známe z 19. století, expandovaný do nových oblastí. Krása a elegancie tvoří opozici k síle, citovost a emoce (veselost) opozici k racionalitě. Tradičnost pohledu dokazují už zmíněné boty, nejdůležitější potom závěrečné memento: „*Mateřství je posvěcení ženy. Připravte se na ně dokonalým hygienickým životem!*“⁴³ „Ale v celku jsou projevy pohlavního pudu u muže odlišné, což je také přirozené, neboť muž zůstává v pohlavním styku aktivním činitelem. Proto není u žen takové nebezpečí, že by je pohlavní pud svedl svým nutkáním k nebezpečí.“⁴⁴ Aktivní muž a pasivní žena, petrifikace modelu předešlého století: pracující úředník a vyčkávací hospodyně bez zájmu na vnějším světě. Nastal však posun. Plynuly-li buržoazní stereotypy ze situace nastavené mimo jiné i domácími poměry, pokud opravdu sloužily k implicitní legitimizaci nově nastalého kulturního stavu, potom o sto let později tytéž stereotypy přetvářejí úplně odlišný svět. Přežily dobu vzniku a začaly formovat životy v odlišném kontextu. Pro ženy 20. století už není možnost zůstávat v domácnosti nově nabytou výsadou, nýbrž naopak. Nasazení do práce je stále více valorizováno, stejně jako podíl muže na domácnosti. Také společenská „pasivita“ začíná působit spíš klaustrofobně, a i když to není vysloveně československá záležitost, nelze opomenout ani emancipační trendy. Na původ pohlavních stereotypů se zapomnělo, ale víra v osvědčené hodnoty a zaběhnuté re-representace přiměly odborníky k husarskému kousku. Ocitli se asi v podobné pozici jako ortodoxní hinduisté v poslední době: s boomem informačních technologií a vznikem nových povolání museli znovu roztřídit profese do příslušných kast. Stejně tak medicí, sexuologové apod. roubovali protékající přítomnost na kostry sto

41 M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 36.

42 M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 135.

43 M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 229.

44 M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 167.

let starých představ. Po odložení korzetů, v době sepsání *Mladé ženy vpřed!*, existovala potřeba integrovat rozvolňující se ženskou vizáž – tělo i oděv – a image do pravidel buržoazního ženství.

V textu Klímové-Fügnerové už máme vyprofilována témata. Metodu usouvztážnění těla a duše, resp. orgánů a charakteru, ale dovedl do dokonalosti autor nejpopovolanější, habilitovaný sexuolog Hynie. Je to právě *Sexuální život a jeho nedostatky*, kde zazní nejjasnější artikulace této relace. Banální postřeh odlišností lidského samce a samičky – totiž pohlavních orgánů a zbytku těla – dotahuje mnohem dále. „Tyto zevní charaktery jsou projevem jiných dispozic u organismu mužského a ženského, různých schopností uplatnění se v životě. Ženským posláním je především mateřství. Není divu, že se teč vyvine širší pánev, která v těhotenství a při porodu hraje důležitou roli. [...] Jestliže má žena před porodem i po něm dávat dítěti tolik živných látek, není divu, že si dělá rezervu, zásobu v podkožním tuku, který modeluje ženské tělo a kryje kostru a svalstvo tak, že mluvíme o oblych formách.“⁴⁵ Samozřejmě nebudu popírat fakt, že lidské samičky mívají zpravidla vyvinutější prsa než samečci a že mohou rodit. Ale to naprosto neznamena, že rodit *musí*, stejně tak pečovat o děti. *Ženské poslání*, čili genderová role, neplyne z těla, nýbrž z jazyka. Bizarně vyní také výrok o oblych formách. Spíše než přírodní zákon se v něm ozývá dobová móda těla. Lidé si ženství vymysleli a implantovali do orgánů. Ilustruji dalším Hynieho verdiktem: „*Nervové a duševní dispozice* žen a mužů opět odpovídají jejich poslání v životě. Žena má co dělat především s duší svého dítěte a připravuje se k tomu od malička ve hrách s panenkami. [...] Ve svých hrách, později ve škole a při domácích pracích a různých zábavách rozvíjejí mladí lidé své vrozené vlohy, dispozice a přeměňují je na zvyklosti a schopnosti. Tak se ponenáhlu utváří mužský nebo ženský styl životní.“⁴⁶ Obdivuhodná koherence biologična a role. Buržoazní žena se vrací jako refrén, stále tatáž citlivá matka a vychovatelka dětí, pasivní a krásná. Spojení pohlaví a identity proběhlo dokonale, od nynějška hra s panenkami odkazuje k děloze a mléčné žlázy k prožívání poezie. Ke slovu jsou připuštěny i vnější faktory, „nemuzný otec není pro syny dobrým příkladem, podobně jako tvrdá matka bez jemného citění pro své dcery“.⁴⁷ Původní řád buržoazní morálky projektované do těla však zůstává nezměněn. „U dívek zase příliš tvrdá výchova brání vývoji jemnějšího vnímání záchvěvů lidské duše.“⁴⁸ Brání, tedy

45 J. HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 27.

46 J. HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 28.

47 J. HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 29.

48 J. HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 29.

postupuje proti biologické přirozenosti. Orgánová povaha genderu dosahuje až frenologických měřítek: „Hormon kory nadledvinkové má zase vliv na tonus organismu; při jeho nedostatku jeví se tento abnormálně skleslý a chabý; při jeho nadbytku byla pozorována u žen změna některých charakterů v mužském smyslu.“⁴⁹ Hormony nosí gender. Fatální provázanost identity a těla vyplyne na povrch na sporném území dimorfismu. Žena „má na starosti duši svých dětí a svého muže. To zanedbávají mnohé dnešní ženy a dívky, které se připravují jen a jen pro samostatné povolání jako muži a snaží se někdy při tom ukazovati, že jsou chlapštější než muži.“⁵⁰ Pro jedince s chováním neodpovídajícím pohlavnímu orgánu zavádí termín *metatropi*. „U metatropů není zpravidla jenom chování takové, jaké nepřísluší jejich pohlaví, ale též mimika, výraz, postoj i pohyby a rysy obličejce. Tělesné charaktery jsou zpravidla do značné míry obdobné duševním a leckdy těžko rozhodnouti, co bylo prvotní.“⁵¹ Chovat se jinak než podle zavedeného úzu znamená být nemocný, zvěčnění tradičních genderů proběhlo do důsledků, každý jiný projev tělesné identity bude nadále úchylný. Pohlaví a role jsou spojitě nádoby. Ve zdravém těle zdravý duch!

V duchu genderové re-prezentace se odehrávají i deviace, tedy odchylky od předepsané normy. Pokud už žena trpí nějakou abnormální sexualitou, potom adekvátně své povaze. Zatímco u mužů není výskyt voyeurismu, exhibicionismu, pedofilie, zoofilie, sadismu, konkubinátu, onanie a homosexuality nic nevídaného, potom u žen se téměř nevyskytují. Spíše než přesunem erotického zájmu trpí jeho absencí, jsou frigidní. Nemohou *přijímat*, pasivita dostává i svou patologickou obdobu. Nakonec i jakási posvátná cudnost ženství dostává vědecké opodstatnění, nejen absencí deviací, ale i přirozenými instinkty. Ty totiž „brání se proti zneužívání genitálu, pokud by nebyla zaručena jeho funkce ve službách základním sexuálním tendencím, které znamenají mnohem více nežli požitek z pohlavního ukájení“.⁵² Dodávám, že základními sexuálními tendencemi je míněno tendování k rodině, rozmnožování apod. Instinkty zrcadlí diskurz.

Zkřížení *Sexuálního života a jeho nedostatků* a *Mladé ženy vpřed!*, tedy jakési teologie buržoazní ideologie a žánru ženské příručky, dává vzniknout bestselleru 50. let, titulu *Dospívající dívka – lékařské poučení ženské mládeži*. Autory jsou tři muži, kteří si knihu rozdělili na sexuologickou, gynekologickou a fyziologickou

49 J. HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 29.

50 J. HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 32.

51 J. HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 33.

52 J. HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 179.

pasáží. Témata a jejich řešení sledují již propracovaný model. Ženská příručka opět nachází těžiště v těle, v jeho vztahování k platnému genderovému vymezení. Václav Šebek, autor pasáže *Tělovýchova*: „Tělovýchova má pro ženy dvojnásobný úkol. Předně je významným činitelem, který pomáhá ke správnému celkovému vývoji těla, podporuje činnost důležitých orgánů a připravuje je na přirozené životní úkoly.“⁵³ V duchu žánrového diskurzu tedy ženy dostanou specifické cvičební instrukce, šité na míru tělu i roli. Následující pasáž mluví za vše: „Je tedy pro děvče tělovýchova v jistém smyslu ještě důležitější než pro mladíka. [...] Ženu však čeká při všech ostatních jejích úkolech ještě úkol biologicky mnohem složitější, totiž počít a zdárně porodit dítě, vyživovat je v prvním období života mlékem, vychovat je a tvořit při tom se svým manželem pěkné rodinné prostředí.“⁵⁴ Všechny ty dřepy, kroužení kolena, vyrovnávání bederní páteře, komíhání končetinami, uvolňování trupu a předklony vycházejí vstříc faktu, že z těla plyne i osobnost, role a poslání. V neposlední řadě i dobový ideál krásy, považovaný za anachronní, protože jako se nemění poslání ženy, tak ani tělo nemůže být jiné. „Mezi tzv. druhotné znaky ženského pohlaví patří i jemnost obličejů a zaoblenost tvarů. [...] Pravidelné tělesné přepínání může spotřebou energie, které je právě zapotřebí k vývoji, porušit správnou činnost zvětšujících se a dospívajících orgánů. [...] Může dokonce zabraňovat normálnímu vývoji pánve.“⁵⁵ Komplementaritu doplňuje pohyb opačný, z duše na tělo. K tomu srov. gynekologické pasáže Rudolfa Petera: „Poruchy měsíčeků snáze se vyskytnou u dívek k tomu náchylných vrozeně celou svou tělesnou soustavou, u dívek nervově vratkých, neodolných.“⁵⁶

Ženská cudnost, tedy předpolí pro naplnění ideálu zamilovaného manželství, zde dostává kvazi-racionální opodstatnění, panna je prohlášena novým živočišným druhem. „Při popise rodidel bylo řečeno, že začátek pochvy je vyznačen slizniční řasou, tzv. panenskou blanou (hymen, lidový název: věneček), ve kterém je otvor rozmanitého tvaru. [...] To je normální stav dívky, které patří název panna.“⁵⁷ A panenství transcenduje, neboť panenská blána není „jenom kousíček neporušené sliznice v rodidlech,“ ale má mnohem hlubší smysl: je mravní hodnotou vypovídající o dívčině čistotě, mravním studu a silné víře

53 R. PETER, V. ŠEBEK, J. HYNIE, *Dospívající dívka – lékařské poučení ženské mládeži*, s. 97.

54 R. PETER, V. ŠEBEK, J. HYNIE, *Dospívající dívka – lékařské poučení ženské mládeži*, s. 97.

55 R. PETER, V. ŠEBEK, J. HYNIE, *Dospívající dívka – lékařské poučení ženské mládeži*, s. 100–102.

56 R. PETER, V. ŠEBEK, J. HYNIE, *Dospívající dívka – lékařské poučení ženské mládeži*, s. 57.

57 R. PETER, V. ŠEBEK, J. HYNIE, *Dospívající dívka – lékařské poučení ženské mládeži*, s. 91–92.

v lidskou důstojnost.⁵⁸ Kde už nestačí medicínská nebo jakákoli jiná scientistní argumentace, upadá se do mystiky, věda začíná být tautologickým systémem bez zájmu na empirickém ověření, hodnoty potvrzují samy sebe. Korunu všemu dá Hynie: „Dávat život dítěti a dítě do života připravovat – to je nejdůležitější biologické poslání ženy a na tom, jak bylo splněno, závisí její životní štěstí.“⁵⁹ Všechny aspekty a odstíny jazykově konstituované ženy nacházejí svůj odraz v těle. Cudnost v panenství, mateřství v domnělém biologickém poslání, citlivost v periodě, krása v údajné přirozenosti fysis. S vyspělou medicínou vzniká systém dokonalého zrcadlení, od hormonů po pláč je každé zachvění zpracováno a přiřazeno. Alegorické čtení ženského těla dalo dokonale obživnout ideologické fikci. V narážce na Foucaulta, *kolem ženy se zorganizovaly linie neomezeného průniku*.⁶⁰

Na druhou stranu, totalita myšlení nebyla absolutní, v určitých ohledech tvoří výjimku spis *Bud' matkou* Mirky Klímové-Fügnerové. Nenecháme-li se zmást imperativním diskurzem názvů publikací této dámy, nalezneme v knize i několik osvěžujících názorů. „Jiná taková pověra, vyhovující mužskému uspokojivému pocitu, že je svět dobře zařízen pro ženy, je při kojení. Která kniha z péče o matku a děti nemá nadšené kapitoly nebo odstavce o „sladkých chvílích matky, kdy dítě chovala v loktech a napájela mlékem z vlastního těla? A ejhle, člověk se dožije těchto slastí a čeká s napětím na rozkošné pocity – marně. Naopak – kojení bolí.“⁶¹ Křišťálově čistý systém zrcadlení zde získává pukliny, autorka demytizuje spoustu ustálených obrazů. Celý text se vyznačuje jistým napětím mezi setrváním a valorizací, celkové vyznění je ale tradiční.

Roku 1958 vychází *Rozhovory o lásce a manželství* Emila Žalmana, esence patriarchální předsudečnosti, ukázka největší genderové brutality. Dílem možná i proto, že na některých publikovaných názorech participovala veřejnost. Koncept těla jako původce charakteru doznává jisté změny, epistémé podobnosti přechází v biologizující scientismus a psychiatrii. Celý lidský organismus funguje jednak na přelévání chemických sloučenin, vzbuzujících libost a nelibost, jednak na bázi pavlovovského reflexu akce-reakce. Banální příklad: „Chemické potřeby těla vyplývají z jeho porušené chemické rovnováhy. Tak člověk, kterému je nevolno

58 R. PETER, V. ŠEBEK, J. HYNIE, *Dospívající dívka – lékařské poučení ženské mládeži*, s. 94.

59 R. PETER, V. ŠEBEK, J. HYNIE, *Dospívající dívka – lékařské poučení ženské mládeži*, s. 146.

60 M. FOUCAULT, *Dějiny sexuality*, díl 1: *Vůle k vědění*, s. 52: „ve skutečnosti se přímo kolem dítěte organizují linie neomezeného průniku“.

61 MIRKA KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Bud' matkou*, Praha 1948, s. 61.

v místnosti s vydýchaným vzduchem, potřebuje kyslík.⁶² V komplikovanější situaci, při kombinaci Pavlova, chemie a postupující hominizace, to vypadá takto: „Manželstvím a rodinným životem mohou být uspokojovány tyto osobní potřeby: pokračování života – dětí, pohlavní libosti, lásky a opatrování, stavby rodinného krbu, přátelství, šacení, bydlení, stravování, soukromí, různé záliby, uvolnění emocionálních a afektivních napětí, promítnutí uspokojování vlastních potřeb do uspokojování potřeb jiných členů rodiny, odpočinku a individuálního uspokojování potřeb.“⁶³ Výhoda tohoto evolucionistického systému spočívá ve schopnosti absorbovat jazyk a kulturu. Děje se tak díky redukovatelnosti společenských a kulturních fenoménů na iniciátory libosti/nelibosti. Jak do této diskurzy integrující soustavy zapadají partneři? Je-li možno chemicko-biologicky a na pozadí nepodmíněného reflexu rozklíčovat kategorii *stavba rodinného krbu*, nepřekvapí ani následující: „Mezi vlastnostmi vhodnými a nevhodnými pro oba partnery je skupina vlastností důležitých pro souhru v citovém a sexuálním životě, skupina vlastností důležitých pro materiální zajištění rodiny, vlastnosti důležité v péči o potomstvo, vlastnosti důležité k harmonickému společnému soužití a konečně skupina ostatních vhodných či nevhodných vlastností.“⁶⁴ Atributy genderových rolí nyní obsazují pole evoluční teorie, živočich člověk ke svým identitám dospěl nekonečným testováním libostí a nelibostí, až se mu otiskly do mozkových chemických reakcí, instinktů a dědičnosti vůbec. Jakými kritérii tedy měří samec člověka samičku? „Jemnost, něžnost, snášenlivost, jemné společenské chování vůči partnerovi, pořádnost, úspěch ve vedení domácnosti, úspěch ve výchově dětí, smysl pro rodinný život a pro vytvoření útulného domova, zájem o manželovu práci a podporování manžela v jeho práci.“⁶⁵ Buržoazní ženství vzbuzuje libost, a tudíž má největší šanci rozmnožit se. Naopak „vlastnosti výrazně nevhodné pro manželku jsou tyto: vulgárnost, hrubost, koketerie, hrubé společenské chování k partnerovi, přehnaná supermoderní emancipovanost, nesnášenlivost, bezcitnost, klevetivost, nepořádnost, nedostatek smyslu pro domácí život, marnivost, nezodpovědnost, amorální prvky, lenost, hádavost, pohodlnost, panovačnost a sklony k alkoholismu a nikotinismu.“⁶⁶ Tak jako jeleni porovnávají jakost svého dědičného potenciálu parohy a raci

62 E. ŽALMAN, *Rozhovory o lásce a manželství*, s. 279.

63 E. ŽALMAN, *Rozhovory o lásce a manželství*, s. 283.

64 E. ŽALMAN, *Rozhovory o lásce a manželství*, s. 97.

65 E. ŽALMAN, *Rozhovory o lásce a manželství*, s. 97.

66 E. ŽALMAN, *Rozhovory o lásce a manželství*, s. 107.

klepety, tak lidé vlastní sofistikovanější, hominizované obdoby téhož.⁶⁷ Jak jinak si vysvětlit založení rodiny za účelem uspokojení libosti *pokračování života*, a to prostřednictvím uspokojování libostí na ideálních vlastnostech partnera? Evolucionismus plynule přechází v socializační imperativy, každý kulturou determinovaný aspekt lze redukovat na parohy a klepeta. „Jak vytvářet radostný domov? Zkuste to třeba tak, že dáte na jídelní stůl vždy čistý ubrus (třeba pokrytý igelitem) a vázu s květinami. Mějte doma čisto, uklizeno, pořádek, vyvětráno. Alespoň k večeři odstraňte vrásky z obličeje a usmívejte se příjemně na partnera a děti.“⁶⁸ Klepeta a parohy, parohy a klepeta. Sublimují do igelitu na ubrusu a ve vázu s květinami, jimi může manžel poměřit pracující, nebo naopak selhávající kvality samičky. „Žena je vcelku proti muži něžnější, citovější, její postoje k životu a k rodině jsou více ovlivňovány mateřským pudem, je méně průbojná, méně odolná a poněkud méně stálá.“⁶⁹ Klepeta, klepeta, klepeta. Stejná písnička, podpořená novým paradigmatem. Na *Rozhovorech o lásce a manželství* nezarází pouze jejich bezskrupulóznost, při požadavku myšlenkové totality člověku zamrzá úsměv na tváři. „Zaměstnané ženy si musejí uvědomit své povinnosti vůči výchově dětí a pomocí politických, odborných a ženských organizací se postarat, aby výchova dětí jejich zaměstnáním netrpěla. Dohoda s manželem při vstupu do zaměstnání je bezpodmínečně nutná. Měla-li by žena nastoupit do zaměstnání na úkor shody s manželem a měla-li by se kvůli zaměstnání ženy vést tichá domácnost nebo zase jindy domácnost příliš bouřlivá, potom ať si žena nástup do zaměstnání dobře rozmyslí.“⁷⁰

Ve stejné době vychází v Maďarsku spis *A nők védelmében – Na ochranu ženy*, který byl v roce 1960 přetištěn v Československu pod názvem *Na cestu za šťastným manželstvím*. Ve společnosti už pukají ledy a i věda musí na situaci reagovat, paradigma evolucionistického biologismu poslouží k verifikaci tentokrát mírně odlišných hodnot. Namísto stupidního pavlovovsko-psychiatrického vzorce přichází nepřemožitelná chemie pohlavního pudu. „Pohlavní pud slouží množení a je každému živočichu vrozen. Kdyby zanikl, zanikl by i sám život, neboť sexualita je pramenem všeho žití.“⁷¹ Mluvíme o nejsilnějším živočišném

67 Ve světle těchto sexuologických pohybů, kdy je dispozitiv přírody zneužit pro verifikaci zažité ideologie, tomu ale přestávám věřit. Nejsou všechny ty výběry partnerů podle dědičnosti a genofondu u zvířat jen rozšířením pole působnosti buržoazního modelu?

68 E. ŽALMAN, *Rozhovory o lásce a manželství*, s. 124.

69 E. ŽALMAN, *Rozhovory o lásce a manželství*, s. 128.

70 E. ŽALMAN, *Rozhovory o lásce a manželství*, s. 209.

71 I. HIRSCHLER, *Na cestu za šťastným manželstvím*, s. 11.

puďu, tak silněm, že vede i ke smrti. „Jepice vegetuje 2–3 roky v bahně nebo písku řečiště jako oškřivá žravá larva. [...] Každým dnem bojuje s houževnatou energií o zachování své individuální existence. Je neustále vystavena nebezpečí, že sama bude sežrána nebo zahyne hladu,“ když přijde čas, jepice se vylíhnou a spáří: „Neuplynou ani dvě hodiny. Samička vrhá oplodněná vajíčka do řeky a hyne jako oběť. [...] Také sameček padá usmrcen bleskem lásky, která vrcholně vybičovala všechny jeho smysly. [...] Jepice se nerozmýšlí. Probouzí se, upadá v opojení, dosahuje vrcholného štěstí a umírá.“⁷² Jen by chtělo dodat: dosahuje vrcholného štěstí zplozením potomků v chvilkové realizaci buržoazní ideologie. „Člověk s rozvojem kultury zvelebil pohlavní pud v lásku,“⁷³ vyzdvihl rozkoš na úkor rozmnožování. Koncem 50. let docházelo (alespoň v Maďarsku) k valorizaci některých témat, především žena získala vlastní sexualitu, která mohla být nenaplněna. Knížka seznamuje čtenáře s průběhem ženské rozkoše při sexu, dochází k radikalizaci dispozitivu sexuality na úkor dispozitivu manželství,⁷⁴ příběh ideologie si podrobuje techniky rozkoše, aby z nich vyždímal svou pravdu. Vede to k pomalé proměně ženského genderu, formálně stereotyp zůstává (žena je méně eroticky založená⁷⁵ a pasivní,⁷⁶ tedy pořád sublimovaná hospodyně), kontaminován novými kvalitami (ženy masturbují)⁷⁷ však získává sexualitu. K čistě medicínskému hledisku tak přistupuje širší společenský diskurz. Spojit oba dva pod společným jmenovatelem tradičního mocenského rozvržení se jeví nemožné.

Přesto se o to sexuologie pokusila. Mladší generace, snáze přijímající změny společenského paradigmatu a za cenu jistých ústupků, vytvořila model zachovávající poslední nutné zbytky tradičního buržoazního modelu rodiny, přičemž integrovala novou re-prezentaci sexuality. Totiž sexuality osvobozené, dlouho týrané a potlačované, sexuality s právem na tak široké pole působnosti, jaké si jen zamane.

Jaroslava Pondělíčková-Mašlová v příručce *Mladá dívka a sex/Když dívka dospívá*⁷⁸ představuje nový svět se starými atributy: cudný sex a mateřské dětství: „Lidská sexualita se liší od sexuálního chování jiných biologických druhů,

72 I. HIRSCHLER, *Na cestu za šťastným manželstvím*, s. 11–12.

73 I. HIRSCHLER, *Na cestu za šťastným manželstvím*, s. 13.

74 M. FOUCAULT, *Dějiny sexuality*, díl 1: *Vůle k vědění*, s. 124.

75 I. HIRSCHLER, *Na cestu za šťastným manželstvím*, s. 87.

76 I. HIRSCHLER, *Na cestu za šťastným manželstvím*, s. 95.

77 I. HIRSCHLER, *Na cestu za šťastným manželstvím*, s. 87.

78 Připomínám, že se až na detaily jedná o totožné texty.

od instinktivního páření zvířat – tím, že člověk dokáže sexualitu dokonale ‚polidštit‘, že ji dokáže povýšit do oblasti erotické, do oblasti milostných vztahů, jež prožívá jako lásku. V naší kultuře jenom tak nalézá sexualita své pravé poslání a uplatnění.“⁷⁹ Vědecké východisko podobné povahy, jaké užívá Hirschler. V jednom detailu se však zcela zásadním způsobem liší – láska není jiný název pro pohlavní pud, jedná se o kvalitativně zcela něco jiného. Dokonce i sexuologie zapudila alibi zachování rodu, rozmnožování; sexualita musí v kultuře nalézt své pravé poslání – být médiem lásky. Příroda poskytuje materiál (tělo), kultura měřítko. Erotika vykloubená z lásky by od nynějška nebyla zavrženímhodná kvůli neplnění rozmnožovacího poselství, ale kvůli *nenormalitě* vzhledem ke kulturou nastavenému standardu, který ale není o nic méně platný a pravdivý než přírodní zákony. „Že ovšem taková rozdílnost v pohlavním uspořádání [tzn. biologická] neurčuje kulturní a sociální poměry, ve kterých chlapci a děvčata či muži a ženy žijí, ale že tomu je často naopak, to dokázaly některé průzkumy různých kultur a civilizací. [...] Také totiž samotné kulturní a sociální poměry ovlivňují pozici a roli obou pohlaví, donedávna chápanou tak, že je předurčována výhradně biologickou rozdílností.“⁸⁰ Že by prozření jazykové podoby genderu na úsvitu normalizace? Jak je míněno ono *naopak*? „Sociolog Kardiner při svém průzkumu Markýzských ostrovů zjistil, že nedostatek žen (100 žen připadá na 250 mužů) a neustálé ohrožení hladomorem vyvolaly u obyvatel jiné reakce v pohlavním a rodinném životě, než které vidíme u mužů i žen a u rodičů v našich poměrech.“ Ženy vnímají oplodnění jako mstu mužů na ženách, ve výsledku se u žen „vyvíjí“ lhostejnost k dětem, zatímco u mužů láska. „Dokonce tedy i mateřský pud, příznačný pro nás i pro zvířata, se v jiných poměrech může objevit u mužů a u žen je potlačen.“ V důsledku totiž děti rychleji dospívají. „Tak ani zdánlivě určující vlivy biologického a fyziologického rázu nelze pokládat za výhradní a jediné faktory dětského vývoje. Není to však možné opomenout; koneckonců vždycky jsou tyto pudy a biologické či fyziologické faktory více či méně potlačované, ale vždycky jsou přitom více či méně přítomné (zjevně či latentně), a to už samo o sobě vypovídá o jejich důležitosti.“⁸¹ Lingvistický obrat byl proveden se solipsistickou dokonalostí. Kultura určuje tělo, ale ne v jeho re-prezentacích, v jeho existentnosti, ale v doslovné existenci, formuje ho fyzicky. V tomto momentě získává kultura nový statut, především ji není třeba

79 J. PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, *Mladá dívka a sex*, s. 126.

80 J. PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, *Mladá dívka a sex*, s. 31.

81 J. PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, *Mladá dívka a sex*, s. 32–33.

legitimizovat tělem, protože ona legitimizuje tělo – žádný hynieovský systém podobností napříště nebude potřeba. Od nynějška se nemusíme chovat kulturně, protože nám to velí tělo, jež musí být zkulturněno. Proměnilo se v potencialitu, hmotu, plastelinu, kterou uplácáme a uhněteme podle dominujícího paradigmatu (v jiných titulech Pondělíčková-Mašlová neupírá kultuře jistou dynamičnost, o tom však jindy). Toto však není žádné přiznání shora nastíněného pohybu, kdy ideologie znásilňuje tělo. Kultura získává exaktní platnost, definuje tělesné i duševní zdraví. Rozšiřuje se pole působnosti: nejen tělo, ale i společenské, tzn. i genderové návyky, dříve pracně opodstatněné tvrdou vědou, nyní budou realizované za účelem *kulturní normality*. Sexuologie tak získává nový úkol: určit, co je ještě normální.

„Lékařka, 38 let: K zahájení sexuálního života je třeba několika předpokladů: Za prvé, aby dívka byla již dospělá, a to nejen tělesně, ale i duševně a sociálně. Ne každá dívka dospívá stejně rychle. Pochopitelně, že dospívání duševní a sociální je pozdější než dospívání tělesné.“⁸² Modelová odpověď fiktivního interview, zaštiťující se postavou novodobého kléru. Prastaré východisko dětské asexualitě získává nové argumenty. Aby bylo dítě utvrzeno jako pouhá konfigurace, tělesné předpolí pozdějšího genderového normálu, je vyloučeno právě z kulturní participace. Vyloučení dětí prováděly i předešlé příručky, ale zatímco Klímová-Fügnerová argumentuje fyzickou nevypělostí,⁸³ Pondělíčková-Mašlová vylučuje podle vyžadovaného dobového standardu.

V *Mladé dívce a sexu* ženám zůstává citlivost, přičemž zvláště v pasážích o nadcházejícím prvním pohlavním styku se emocemi nešetří: „Pamatujte si: jestliže dochází k prvnímu sexuálnímu styku ze skutečné lásky a s partnerem, kterého jsme si jako milence uvážlivě zvolily a kterého dobře známe, deflorace nezanechává žádné psychické následky a také bolest při ní je mnohem snesitelnější.“⁸⁴ Vzhledem k tomu, že o citech se v mužské příručce od stejné autorky mnoho nemluví, vyzní tato pasáž jako cynismus. Co se ženského genderu jako celku týče, jediná povolená forma ženství – mateřství, ten nejesenciálnější dědic buržoazní ideologie, zůstává nedotčen i zde. „Ať si říká kdo chce co chce třebaš o emancipaci a o tom, že žena nalezne uspokojení také ve svém povolání, ve společenském úspěchu a v sociálním uplatnění – její opravdu původní, hlubokou a také nejdůležitější funkcí je právě mateřství; je to funkce, kterou

82 J. PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, *Mladá dívka a sex*, s. 146.

83 M. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, *Mladá žena vpřed!*, s. 171.

84 J. PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, *Mladá dívka a sex*, s. 129.

nikdy nemůže zastávat muž. Je to funkce pro ženu specifická. A že toto poslání se váže k biologii a fyziologii ženy více než k muži, že v tomto směru předurčuje a eticky poznamenává ženu tak, jak ji odjakživa (alespoň v našem kulturním okruhu) vidí například umění: jako krásnou a milující bytost – to je na druhé straně pak spojeno s některými nezbytnostmi i nevýhodami, které však jsou ‚nezbytnými‘ skutečně jen pro ženu po dítěti netoužící. A jsou to ‚nevýhody‘ pro ženu, která v sobě zatím neobjevila silný cit mateřství.⁸⁵ Mateřství už je po dvou stech letech jedné ideologie opravdu normální.

Gender chlapec a muž

Ježto princip strategií konstituujících gender a jejich vztah k tělu byl zmíněn na začátku, mohu přejít rovnou k textům. Obecné posuny paradigmata a s tím spojené změny postupů při podmaňování těla doprovázely interpretace ženského genderu, aby bylo zjevné, proč je takový a ne jiný. Dělo-li se tak občas na úkor interpretací samotného ženství, potom v této kapitole vystoupí díky komparativnímu materiálu specifika více na povrch. U mužů už zůstávám pouze ilustrativní.

Muž je opakem ženy. Možná se na ženy obecně kladou větší nároky, jsou tvrději normovány, tzn. více artikulovány, podstupují více průniků a jejich re-prezentace je více specifikována, ale muž musí svou identitu dokazovat neustále. Zatímco každou ženu osud rozmnoží, protože musí být matkou, mužství neustále balancuje na hranici zániku. „Jen velmi zdatní jedinci překonají všechny překážky a dostanou se k plození,⁸⁶ říká v ústech organisty Hynieho zvířecí parabola mužství. Zatímco kohouti se při prosazování dominance nad slepicemi perou, „mladí lidé pracují už o sobě, aby byli co nejdokonalejší. V povznášejícím zanícení pěstují v sobě smysl pro všechno ušlechtilé a stupňují svoji výkonnost. Jestliže na ně takto působí blízkost dívky, která je poutá nebo už jen pouhé pomyslení na ni, lze očekávat, že i v manželství bude se jednou vyvíjet jejich život k stále větší dokonalosti a ušlechtilosti.⁸⁷ Mužství je nikdy nekončící proces, zatímco žena se narodí krásná a citlivá (pokud není deviovaná či nemocná), muž bojuje o svou pozici na výsluní až do smrti. Ženství je stav, mužství proces. Pokud v měnícím se kontextu aktuálního světa ženství

85 J. PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, *Mladá dívka a sex*, s. 175.

86 J. HYNIE, *Mladé mužství*, s. 20.

87 J. HYNIE, *Mladé mužství*, s. 23.

expandovalo do nových fenoménů prostřednictvím osvojení (nová móda, aktivity, postoje a koneckonců i sexualita se jednoduše povolují/zakazují, prochází utříděním na ose můžeš/nesmíš a nenutí ženu ke změně života – ledaže by si jí snad opravdu sama žádala), potom mužství se musí přizpůsobovat agresivitě vnějšího světa, který si údajně samo vytváří. „U primitivních národů je muž *především bojovníkem*; bojuje se zvířaty, aby sehnal potravu pro sebe a pro rodinu, bojuje s lidmi o moc a právo. U civilisovaných národů nejde stále o boj na život a na smrt, kromě válek; ale přeci mluvíme o *existenčním boji*, o dobývání práv na život a prostředků k němu, o hájení existence rodiny apod.“⁸⁸ V ustáleném topoi lovicích dívochů stačila mužům-samcům síla a dostatečná agresivita, nyní po nich gender vyžaduje intelekt, vtip, technickou zdatnost, ambice, zkrátka neustálé aktualizace vzhledem k posouvajícím se požadavkům světa. Mužství je proměnná. O tom, že to v životě nemají lehké, svědčí výchovná kapitola; pasáž, která u žen nikdy není, protože ty už se samy sebou rodí. „Není na škodu trochu *tvrdé výchovy*,“ „vyvine se opravdová podnikavost, která tolik zdobí muže.“ „K pěstování mužných vlastností přispívá také *sport, tělocvik a táboření*.“⁸⁹ Přičemž v duchu hynieovského zrcadlení orgánů-rolí nikdy nesmí chybět ona silná mužská konstituce: „Někdy takoví žáci, kteří znají všechno nejlépe, neuplatní jednu v životě své vědomosti, protože jim chybí k tomu odvaha, pohotovost a průbojnost. Jsou někdy hotovým naučným slovníkem, ale ne opravdovými muži pro život.“⁹⁰ To svědčí i o nemožnosti zůstat u jedné opanované kvality, má-li být muž inteligentní, musí k tomu být silný – vlastnosti se nabalují.

Zatímco ženský gender je prokazován dispozitivem těla, tedy krásou, půvabem, příjemným nervovým systémem, muž tělo umrtvuje. „Je nutné *otužovat* se ke snášení námahy i bolesti, horka i zimy, hladu i žízně.“⁹¹ Jeho tělo je objektivní tělo člověka, neviditelné, neprojevující se, nevystupující zpoza horizontu mysli. Muži dále nemají city: žena „lépe rozumí i jemným záchvěvům mladé duše a dovede jí dokonaleji vycházet vstříc. To pozná mladý muž obvykle zvláště tehdy, když najde dívku, která v něm pozná, *jakou citovou náplň může žena dát životu; jakým podnětem může být k tomu, aby muž v životě opravdu něco dokázal*.“⁹² Žena coby katalyzátor procesu mužství.

88 J. HYNIE, *Mladé mužství*, s. 50.

89 J. HYNIE, *Mladé mužství*, s. 52.

90 J. HYNIE, *Mladé mužství*, s. 17.

91 J. HYNIE, *Mladé mužství*, s. 53.

92 J. HYNIE, *Mladé mužství*, s. 59.

Zatímco ženu definuje pouze jedna správná identita, mužský gender musí být vyznačen negativně. Výsledkem značné volnosti plynoucí z požadavku aktivity a z neustálého nabalování aktualizovaných *mužských vlastností* působí mužství poměrně rozplizle. Protože netrpí jednotou identity, příručky ho snáze vymezí herezí a zpronevěřením se spíše než ilustrací. Muž má bohatou *negativní re-prezentaci*. Pochopitelně ji měla i žena, ale omezenou na křivá záda, zanedbávání domácnosti atd. Muže doprovází celá plejáda nežádoucích *identit*, vymezovaných především svou sexualitou. Například všemi aktéry sexuálních deviací a poruch identit v Hynieho *Sexuálním životě a jeho nedostatcích* jsou muži: „Fetišismus může se však změnit i v *perversitu*. Jen fetiš (...) vzrušuje; na osobě však vůbec nezáleží. Dotyční mívají doma sbírky obrázků, pornografickou literaturu, všelijaké kusy ženského prádla, obuvi apod.“⁹³ Přestože kniha o fetišismu pojednává obecně, používá explicitní genderové specifikace. Stejně nakládá s homosexualitou. „V blízkosti takového homosexuálního přítele nebo při jeho představách cítí dotyčný přívál krevní do pohlavních orgánů, případně dojde též k erekci, ztopoření pohlavního údu.“⁹⁴ Homosexuálem je s naprostou samozřejmostí míněn muž, *homosexualitě u žen* věnuje autor pět řádků. Pedofilové „samí žádali o provedení kastrace“,⁹⁵ zoofilie je „spíše něco podobného onanii“,⁹⁶ kterážto se týká především mužů, tvoří patologii jejich sexuální aktivity. Tak i prostituce je „zase jen sebeukájení jako onanie“.⁹⁷ Aby nebylo pochyby, „u dívek se o rozšíření onanie v tom věku vedou spory, u hochů není pochyby, že je to zjev všeobecný“.⁹⁸ Medikalizace a vyloučení nežádoucích mužských sexualit dala nutně vzniknout řadě pojmů, totiž označení nemocí: priapismus, exhibicionismus, narcisismus, voyeurismus, fetišismus, frotteurství, donjuanství, masochismus, sadismus anebo metatropismus, nejdokonalejší symbol jednoty těla a identity. Nezapomínejme, že název knihy zní *Sexuální život a jeho nedostatky*, tzn. sexuální život *tak vůbec*. Projekce prakticky všech „nedostatků“ do muže není, jak vidno, nepříznakové, zamezuje pro všechny časy budoucí každou nežádoucí alternativu vágního mužství. Jak uboze vůči tomu vychází ženy s pouhou frigidity: výdej od nich v rámci pasivního nadání genderu nikdo nečeká, medicína si tedy podrobí možnost ne-příjmu.

93 J. HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 54.

94 J. HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 55.

95 J. HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 62.

96 J. HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 63.

97 J. HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 172.

98 J. HYNIE, *Sexuální život a jeho nedostatky*, s. 165.

Až do poloviny 70. let platila hynieovská optika, chlapecká veřejnost z ní dostávala lekce především prostřednictvím *Dospíváte v muže*. Mnoho nového už o mužství neuslyšíme, což je svízelné, ale signifikantní. Re-representace mužství doposavad tvořili pouze muži, platily jako obecná afirmace, ve své vágnosti všem naprosto jasná. Zatímco ženství mužská sexuologie neustále podrobuje více a více svazujícím normám, o čemž svědčí i množství popsaného papíru v té době,⁹⁹ mužství si udržuje stabilní nedořečenost svého dynamicky pojatého genderu – tím, jak se nemusí vymezovat vůči všemu přicházejícímu, postačí tytéž poučky o aktivitnosti. U tvora veřejného ale hraje svou roli socializace. „Dobrý kolektiv pomáhá mladému člověku kupředu, potírá jednostrannost a nedokonalost jednotlivce. Zdravá kritika a diskuse v kolektivu pomáhají uzrávat názorům a charakterům mladých lidí.“¹⁰⁰ Šlechtit muže kolektivem má tedy svou legitimitu, každý může svou zkušenost časem přenést na další kolektiv – rodinu. Dochází také k vyloučení konkrétních charakterových vlastností, mužská identita získává negativní vymezení i mimo zakazovanou sexualitu. „Naproti tomu rozmazlení a bázliví chlapi často nařikají na své neúspěchy u dívek.“¹⁰¹ Knižka překvapivě odsuzuje onanii jako takovou. Zatímco předtím udržovala Hynieho literatura smířlivý postoj, v 50. letech nastal obrat o sto osmdesát stupňů. Ať už to vypovídá cokoli o autorově převlékání kabátů, podstatné je zachování argumentace. Onanie „odvrací pozornost od práce, učení a vzdělávání, ubírá čas, kterého v tak mladém věku nemá nikdo nazbyt, má-li se připravit pro své budoucí povolání“. Onanie náhle není symptomem nekonečné mužské potenciality a aktivity, ale právě jejich brzdou, tentýž dispozitiv sexuality (tedy tělesna) náhle odporuje genderovému vymezení – metody ideologie demaskují samy sebe.

Brutálnější podobu těchto stereotypů a na evolučním základě poskytne meteorit mezi sexuology, Emil Žalman. Nepoměr vyprodukovaného textu o ženství a mužství zde bije do očí: podkapitola o vlastnostech vhodných pro ženu zabere přes tři stránky, zatímco o vlastnostech vhodných pro muže necelou jednu. Nechybí ani tradiční lidová moudra: „Která žena se zajímá o manželovu Sazku, chodí s ním na fotbal a ovládá myslivost nebo rybolov jako manželův přítel?“¹⁰² „Rozdělení domácích prací mezi manželi je věcí především dohody. Podle

99 Mužské příručky bývají dvakrát až třikrát tenčí než ženské: *Mladá žena vpřed!* – 229 stran, ve stejné době *Mladé mužství* – 69 stran, *Dospívající dívka* – 146 stran, ve stejném roce *Dospíváte v muže* – 79 stran.

100 J. HYNIE, *Dospíváte v muže*, s. 11.

101 J. HYNIE, *Dospíváte v muže*, s. 24–25.

102 E. ŽALMAN, *Rozhovory o lásce a manželství*, s. 104.

informací, kterých se mi dostalo v poradně od žen, se muži uplatňují především dobře v různých technických pracích, v domácích opravách, v topení, udržování květin, akvárií, vyřizování úředních věcí, v dozoru nad vyučováním starších dětí, v organizaci rekreace a tam, kde je třeba větší tělesné síly a vytrvalosti. Ženám lépe vyhovuje úklid, nákupy a vaření.¹⁰³ Gender už nepotřebuje žádnou metafyziku, žádné Hynieho pracné a zrádné, ale přece elegantní řeči o mužovi jako *hýlé*, jako aktivním prvku. Principiálním kvalitám se dostalo samozřejmě absorpce skrze materialismus nejhrubšího zrna, evolucionismus libostí a nelibostí. A jako raci rádi stříhají klepety, tak muži v duchu stejného automatismu sází a zahradníčí.

Jako poslední ze zásadnějších mužských příruček budiž zmíněno *Sexuální zrání mladého muže* z pera manželského dua Pondělíčkových. V duchu brožur pro mladé se musí v první řadě diskreditovat dětský gender. „A když se tedy Luboš líbal s Martou, tak hrozilo nebezpečí, že si na to zvykne? – Spíše hrozí nebezpečí, že nebude polibku přikládat jeho pravý význam. Že se mu stane něčím příliš všedním, namísto aby v něm viděl především potvrzení svých citů.“¹⁰⁴ Indoktrinaci slouží žánr platonského dialogu, spíše však katechismu, kdy tázajícím je mladík věku modelového čtenáře – jak zákeřné. Požadovaný mužský gender (obohacený po 60. letech o nezkrotnou sexualitu) musí být zdržen, než přijde ke slovu s celou silou svého atavistického založení. Nepokrytě se tak stává něčím za života nabytým – jeho předčasná aktivace by vedla k nenormalitě, k excesu vzhledem ke kultuře determinující konkrétní existenci těla, zcela v duchu sexuologické teologie Pondělíčkových. Mužský gender tedy ano (zbytek knihy veskrze potvrzuje tradičního aktivního muže, tedy pracujícího úředníka 19. století, který doma nechává svou ženu), ale jen do jisté míry. Projevovat sexualitu v útlém věku značí deviace, vykloubenost. „Kdy člověk dospívá duševně? – Duševní dospělost je úzce spojena s dospělostí společenskou, sociální. Neřekneme tedy dřív než v osmnácti letech. Ale i to nutno chápat jen jako ideální normu, spíše než skutečnost. Většina jedinců, zvláště chlapců, duševně dozrává ještě mnohem později. – A kdy může člověk začít... jak bych to řekl... sexuálně žít? – Ano. – Ne dříve než po svém dozrání duševním a společenském. Kdyby tady rozhodovalo jen zrání tělesné, mohl by si člověk hned od počátku na sexuální akt zvyknout jako na záležitost výhradně tělesnou, a to by mu nepřineslo žádnou

103 E. ŽALMAN, *Rozhovory o lásce a manželství*, s. 188.

104 I. PONDĚLÍČEK, J. PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, *Sexuální zrání mladého muže*, s. 37.

105 I. PONDĚLÍČEK, J. PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, *Sexuální zrání mladého muže*, s. 42.

spokojenost, ani štěstí.¹⁰⁵ Kultura formující tělo má náhle potřebu mužský gender zadržet, docházelo by k narušení kulturní konstanty zamilovaného manželství, funkční rodiny apod. Než by ale sexuologové předefinovali mužský gender, že nespěje pouze k sexuálnímu aktu, dokonce na něm nemusí lpět, pouští se do boje s větrným mlýnem, oddalují ho. Stereotyp tak dobře zažitý, až se stal neviditelným, náhle potřebují pozdržet. Ani berlička normality nejspíše mnoho nezmohla. Jak by mohla, když mužské aktivně-vydávací nadání příručka stvrzuje přiřazeným souborem pěti exemplů o *devíti mladých mužích*. Sexuologie přiznala svůj cíl: expozicí devíti re-prezentací mužských defektů či deviací konečně začala fungovat jako literatura, nabídla v původním žánru to, co celou dobu šifrovala do nečtivých lékařských pouček. *Devět mladých mužů* představuje esenciální ukázkou tří základních postupů pro vyobrazení mužského genderu: zaprvé vymezování *vlastnostních* identit – zatímco žena má jednu identitu, mateřství, a většinou musí řešit korpus či orgány svého těla, muž podstupuje podrobnou charakterologii, určuje se jednáním. Zadruhé – vymezení probíhá negativně, všech devět mužů demonstruje selhání. Zatřetí – potvrzení ustáleného obrazu. Hrdiny příběhů tvoří *samotář* (pasivní muž), *mladý donchuán a jeho dva protiklady*, tedy stydlíni (patologie sexuality a opět dvě neaktivní postavy), *mladý násilník, tři mladí trémisté* a konečně – homosexuál – *mladý hošan*.¹⁰⁶ Majitel samičího genitálu, který není mužem. Normalita zahrnala sama sebe do neřešitelné aporie, když chtěla spoutat mužství tak, aby nově nastavený systém fungoval pro starou buržoazní morálku manželství, a přitom mu ponechat tradiční atributy, obohacené o emancipovanou sexualitu – pro model tak subverzivní.

Apendix

Gender homosexuála a transvestity kvůli krátkému se prostoru neuvádím, oba však potvrzují hlavní tendenci sexuologické genderotvorby – tím, jak ostentativně porušují zrcadlení těla a ducha, jak je převracejí navzdory řádu vesmíru, odsuzují sami sebe k neúprosné medikalizaci a zavržení. Chtít muže a nemít vagínu? Absolutní blasfémie, ze sexuologického hlediska je to přece vyloučené.

Podíváme-li se nakonec na sexuologii jako na celek, objevuje se ještě jeden zásadní rys tohoto eklektického diskurzu, a totiž strategie schovávání. Úspěch

106 I. PONDĚLÍČEK, J. PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, *Sexuální zrání mladého muže*, s. 76–166.

Potřeba určit vlastnosti mužství zabrala přes polovinu knihy.

sexuologie spočívá právě ve vydávání se za zcela přirozenou, nepodmíněnou, nutnou a automatickou. Není to těžké, stačí opakovat to, co si žádá dominující ideologie. Masaryk si v 19. století, klepajícím se rozkošnou hrůzou před Dějinami, mohl dovolit sáhodlouhé pozitivistické exkurzy, jimiž instituci manželství potvrzoval historií stejně dobře jako sexualitou nebo filozofií. Klímová-Fügnerová s Hyniem museli odít v podstatě stejnou promluvu do scientizujícího hávu, jejich romány o mužích a ženách zastřešují rámcové příběhy Pokroku a Modernity. I metodologie se jeví ještě značně eklektická, filozofující a místy až pověřčivé pasáže kompaktně prostupují psychiatrií a medicínou, které se ukazují být užitečnými. To, co předvedl Žalman, nasadilo všemu korunu na hlavu. Všeobjímající exaktizace a scientizace vesmíru se všemi jeho ideologiemi umožnila integraci čehokoli, co si autor zamlouval. V šíleném chemicko-pavlovovském systému se každá jazyková nahodilost jeví naprosto přirozeně a samozřejmě. Sofistikované dílo manželů Pondělíčkových vpustilo s novým kontextem do hry kulturu. Imanence textu se od nynějška stává jeho smyslem. Vše, co prohlásíme za kulturně podmíněné a požadované, bude napříště tvořit zase normu. Každý, kdo se jí nepodrobí, si potom musí projít mlýnkem medikalizace. Tato dynamická norma umožňuje sama sobě změnit se, ne už tak svým porobeným, kterým jinakost povoluje pouze ve svých mezích.

Ta potřeba norem! Nemohl si alespoň jeden sexuolog důkladně prostudovat fenomenologii? Proč museli neustále vyrábět normativní řády, proč se nikdy nesmířili s tím, že člověk se nechová ve vzorečkách? Budiž ti to mementem, čtenáři, slovo *hříšné* se schovalo za *nepřirozené*, *satan ze nemoc*, *odpornost za poruchu*. V jakých termínech píší dnešní sexuologové, *experti* na sex a jiní jim podobní?